

ծաղկած է Զէյթունի մէջ. — Հանգ. Ամս., 1925, էջ 130.

2. — Աւեսարան, 1727ին օրինակած և ծաղկած է Զէյթունի մէջ, մահտեսի կիրակոսի խնդրանքով. — Սիւրմէեան, Յ. Զեռ. Հալէպի, Բ. Հատոր, թ. 38.

ժԶ. — Սահակ Երէց, Գրիչ և Մաղկոզ, 1694-1748, աշակերտ Դպիր վարպետ Սաչատուրի Բաղմաթիւ գործեր հասած են իրմէ, բոլորն ալ օրինակուած Զէյթունի մէջ, բոլոր գրով, բացի մէկէն.

1. — Աւեսարան, 1694. ստացող Տէր Պողոս Արեղայ. — Սիւրմէեան, Յ. Զեռ. Հալէպի, 1935, թ. 19.

2. — Աւեսարան, 1703ին գրուած և ծաղկուած է իր և ուսուցչին՝ Սաչատուր Դպիր ձեռքով. — Նոյն, թ. 52.

3. — Աւեսարան, 1724. ստացող ք՝ Զուպինց Զաքար և Դէշխուն. — Հանգ. Ամս., 1894, էջ 50. Հմտ. կիւլէսէրեան, Պատմ. Կաթ. Կիւ., էջ 467.

4. — Աւեսարան, 1724, նոտարգիր մանր. ստացող ք՝ մահտեսի Պողոս և Աննա. Զեռագիր ի Ռուսձուկ. — Հանգ. Ամս., 1937, էջ 573.

5. — Քարոզապիր Գր. Տաթևապոյ, 1725. — Յ. Զեռ. էջմիածնի, թ. 2131. Հմտ. կիւլէսէրեան, Պատմ. Կաթ. Կիւ., էջ 467.

6. — Աւեսարան, 1728. ստացող ք՝ մահտեսի Փանոս և Վարդէ. — Սիւրմէեան, Յ. Զեռ. Հալէպի, Բ. Հատոր, թ. 14.

7. — Աւեսարան, 1729. — կիւլէսէրեան, Պատմ. Կաթ. Կիւ., էջ 472.

8. — Աւեսարան, 1732. — Նոյն, էջ 471.

9. — Աւեսարան, 1732. — Նոյն, էջ 471-2.

10. — Աւեսարան, 1737. ստացող ք՝ Եակոբ և Դէշխուն. — Հանգ. Ամս., 1894, էջ 50, թ. 3.

11. — Աւեսարան, 1748. ոսկերիչ տիրացու Սրապիոնի խնդրանքով. — Սիւրմէեան, Յ. Զեռ. Եւր. Մասն. Հաւաքումնաբու, թ. 21.

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԳՈՅՈՒԹԵՆԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Սոյն յօդուածը հաղուածաբար կը ներկայացնեն մեր ընթերցողներուն, քաղմանելով Յոյ Ֆուլիէի Գոյորինապաշտարիւն գրէն՝ որ յիշեալ ցարժապն մասին կուսայ ամբողջական եւ իմաստասիրական մեկնութիւն:

ԽԱՄԲ.

Զարմանալի չէ երբեք, երբ հաստատենք թէ արդի գոյութենապաշտութեան սկիզբը քրիստոնէութեամբ կը բացատրուի: Քրիստոնէութիւնը իր վարդապետութեամբ, բարոյականութեամբ և խորհուրդով հոգեկան այնպիսի վիճակ մը կը ստեղծէ մարդոց մէջ՝ որ կը համապատասխանէ գոյութենապաշտ կեցուածքին:

Նախ՝ քրիստոնէայ մարդոց Աստուածը վերացական չէ. փիլիսոփաները ընդհանրապէս վերացական կամ միգամածային տարրի մը մէջ տեսած են զԱյն: Պղատոնի Բարունցի գաղափարը մտքի գրութեան մը անկիւնաքարն է, բայց աւելի արժէք մը չունի քան զբանաստեղծական հաւատարմութեան մը Բան: Բայց միւս կողմէ Արարհամու, Իսահակայ և Յակոբայ Աստուածը գոյութիւն ունեցող էակ մըն է: Միսթիքներու տարօրինակ վիճակները զԱստուած ապրելու և զԱյն գտած ըլլալու վիճակով կը բացատրուի, այսինքն Աստուծոյ գաղափարէն անցնելով Անոր հետ հաղորդակցութեան մէջ մտնելու վիճակով: Նոյնիսկ պարզ, սովորական քրիստոնէին համար, իր Տէրը անմատչելի էակ մը չէ, այլ Անոր հետ անձնական յարաբերութիւն ունի: Իր կեանքը ամբողջացնող մասն է և այնքան կենդանի գոյութիւն մը՝ որ հասկնալի է գոյութենապաշտ իմաստով:

Քրիստոսի Մարմնառութիւնը քրիստոնէական կրօնքին գոյութենապաշտ նկարագիր մը կուտայ: Արդարեւ մեր բնութեամբ և մեր զգայարաններու միջոցաւ, թանձրացեալ իրականութիւնները կ'ըմբռնենք, այնպէս որ մեզի համար ոչ մէկ բան այնքան զօրաւոր կերպով իր գոյութիւնը կը զգացնէ որքան այն բաները որոնց կը հպնք և կը շօշափենք: Մարմնառութեամբ, Բանը

լինելու թեան այս կերպը ստացաւ և նոյն տունն մեզի կարելութիւնը պարզեց Իր կեանքը ապրելու, այսինքն մեզ գիտակից դարձուց ա՛յն գոյութեան որ Բանին կեանքն էր:

Իսկ միւս կողմէ, անդրադասնալով քրիստոնէական բարոյական հասկացողութեան, կրնանք ըսել թէ քրիստոնեաներ զո՛հ չեն իրենց մեղապարտ վիճակէն՝ վասն զի Յիսուս ըսաւ. «Ճշգրտութեամբ կատարեալք, որպէս և Հայրն ձեր երկնաւոր կատարեալ է»: Արեւմտեան յառաջդիմութեան իր ընթացքին մէջ առանց կասկելու կ'ընթանայ մարդը իր առաջագրած նպատակին: Բայց քրիստոնեան Աստուծոյ հանդէպ ունեցած խորունկ իր հաւատքին իսկ բերումով, խոյս կուտայ յաճախ այն անձկութիւններէն և վիշտերէն որոնք գոյութեանապաշտեան բնական շրջանակը և մթնոլորտը կը կազմեն: Հոգեպանդ և մեղապարտ մարդը դուրս կուգայ աւոնցմէ և պէսպէս դժուարութիւններէն . . . յազմական, վասնզի քրիստոնէութիւնը և իր քարոզած վարդապետութիւնը յաղթանակի քարոզութիւնն է գերազանցապէս: Սակայն, կը թուի թէ միշտ ալ այսպէս եղած չէ, տրուած ըլլալով որ, էր երբեմն քարոզիչներ երկարօրէն կը յամենային դժօխքը բացատրելով և ներքին գոհունակութիւն կ'ունենային ալպէս ընելով: Երեւակայութիւնը դժօխքի կեանքը կը ներկայացնէր և ընդհանրապէս կը հաւատացուէր որ սակաւ ընտրեալներն են միայն որոնք պիտի գերծ կացուցուին անկէ:

Միջին դարերուն, Եկեղեցւոյ հայրերը, ընդ որս և Ս. Օգոստինոս կը քարոզէին որ մարդը ի ծննդենէ մեղաւոր է և դատապարտութեան դատակնիքը անջինջ կերպով դրոշմուած է անոր վրայ, ի թէ ան չապաւինի Աստուծոյ ոգորմութեան: Այս կացութիւնը խորապէս կը վրդովէր և կը խռովէր մարդը: Արդ՝ ոչ միայն Ս. Օգոստինոս նախակարապետն էր գոյութեանապաշտ մտածելակերպին, այլ ծնունդ տուողն իսկ այն բոլոր մտածողներուն՝ որոնք իրենց սկիզբը և ուղղութիւնը կ'առնեն կրօնական խորքէ մը և դասակարգ մը կը կազմեն: Բառքալ՝ թէ և Եանսէնեան՝ բայց ծնունդն է ուղղակի Օգոստինոսի գոյութեանապաշտ մտածելակերպի սխտեմին: Իրքէկատարդ ևս ակն-

յայտօրէն իր իմաստասիրութեան արմատները խրած է կրօնական առողջ հոգին մէջ և աշակերտն է Օգոստինոսի:

Ճշմարիտ քրիստոնեայի մեր հաւատքով, մեղաւոր ըլլալու մեր վիճակին համար, յոռեանս ըլլալու պատճառ մը չունինք. վասնզի սկզբնական մեղքը ամբողջապէս չէ ապականած մարդը, շնորհաց պարգևումով մարդը աշխարհի վրայ առակ է իր հաւատքին միացնելու նաև բարի գործեր, որոնք մաս կը կազմեն իր վրկութեան, Աստուած իր շնորհը չի պահար աւոնց՝ որոնք կը խնդրեն զԱյն ու կը գործածեն ի բարին: Այնպէս որ ճշմարիտ հաւատացեալը իր ներքին խաղաղութիւնը կը գտնէ, ընդդէմ աշխարհի պէսպէս փորձութեանց և արեկոծութեանց, առնուապէս յուսահատութենէն ամբողջապէս չընկճուիր: Կաթոլիկները սակայն մարդուն ինքնազատահոթութիւնը կը խախտեն ամբողջօրին և տրտմութիւն կը պատճառեն՝ որ հոգեկան տագնապներու տանն ճակատագրական կրքնայ ըլլալ:

Քրիստոնէական վարդապետութիւնը, — կ'ըսեն մտածողներէն ոմանք —, պըրպըտող մարդուն միտքն ու հոգին լիովին չգոհացներ, քանի որ մարդը ամէն բան հասկնալ կ'ուզէ և որեւէ երևոյթի պատճառը կը փնտռէ: Այս հասկացողութեամբ քրիստոնէութիւնը գոյութեանապաշտութեան աւելի ուժ կուտայ, քանի որ այս վերջինը ճշմարտութիւնը կը նկատէ որպէս ոչ-բանական:

Հեթանոս իմաստասիրութեան անպատասխան ձգած կարգ մը խնդիրներուն պատասխանը գոյութեանապաշտութիւնը կը ճարէ, մասնաւորաբար մարդուն և աշխարհին ծագումը կը բացատրէ Արարչագործութեամբ: Սակայն ա՛յս ընելու համար անհրաժեշտ կը գտնայ Աստուծոյ կամեցողութիւնը բացատրել, և երբոր Աստուծոյ մասին կը պատրաստուի խօսիլ, մտած կ'ըլլայ միսթիսիզմի մէջ: Թէ և, ընդհանուր ձևով մը, հաւատք կը նշանակէ մտածումի բացակայութիւն: Անշուշտ այս չի նշանակեր որ հաւատքին յարելով, բոլորովին կոյր և անտրամաբանական կարգի մը կը հետեւինք: Պիտի չհաւատայի — կ'ըսէ Ս. Օգոստինոս —, եթէ հաւատալու պէտքը չզգայի. այնուհանդերձ, պարտաւոր ենք

ՌԻԽՏԱԻՈՐԱՅ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Գրուած՝ Պօղոս Պատրիարքի կողմէ

ՌՄԺԸ (1769) և ի Հսկտեմբերի ԻԱ, մեղապարտ Պօղոս Պատրիարքս Սուրբ Երօստղեմի սկսայ աստ զհարկաւորսն Սրբոյ Տանս գումանս իւրս գրով արձանացուցանել վասն պիտանաւորութեան ապագայիցն:

Նախ յորժամ տէրունական ուխտաւորքն Աստուծով բարեաւ ելանեն ի Յապէ, ըռէյիլզն տեղւոյն իսկոյն փայեկ յղելոց է ծանուցանելով զորքանութիւնն և զորպիսութիւնն, որքան և կարէ, յղելով և զգիրն հրաւիրակին որ ընդ նաւին է, և աստ ժամանելոյն փայեկին՝ իսկոյն գնա-

լսապատրաստեալ կոնդակն կատարելով, ըստ ժամանակի պատկանաւորութեանն գրել տալով զբարբրին՝ հանդերձ ըռէյիլզի գրով ընդ կրունկն դարձուցանելի է գփայեկն, տալով զվարձն: Եւ ըռէյիլզն տեղւոյն ըստ ամենայնի ամենայն հոգալով կատարելոց է, յամենայն կողմանց գուն զործեալ վասն բեռանց շուտով յղել: Նախ զվանքի բեռինքն, և այն ևս նկատմամբ ըռահին և այլոց՝ շրջահայեցողութեամբ: Եւ իրեկ զիւր հոգայիքն կատարեսցէ, որ է նախ բեռինքն, բրբնձագինն, զաֆարն և այլն, ըզ-

ճանաչումներ ունենալ, այս ճանաչումներուն մէջ է նաեւ հաւատքը որ անպատճառ մտածելու ամբը չէ: Երբ ձկը հաւատամքն չի նշանակեր թէ «կը տեսնեմ», և Ս. Եկեղեցւոյ Հայրերէն մին նոյնիսկ հաւատքը աւելի վար գտած է գիտակից վիճակէն: Ունէ միտք որ տտակ չէ ընդունելու հաւատքն ու անոր ուսուցումները, այսինքն Ուրմանացանի առակին մէջ յիշուած բերրի հող մը չէ, չի կրնար ընդունիլ զայն: Թաշեալ Փրկիչը, — կ'ըսէ Ս. Պօղոս Առաքեալ —, «Հրէից գայթակղութիւն էր և հիթանասաց յիմարութիւն» (Ա. Կորնթ. Ա. 23): Իսկ Բասթալ կ'ըսէ թէ սոմանք Սկզբնական Մեղքը անհեթեթ բան մը կը նկատեն: Հետեաբար զարմանալու պատճառ մը չկայ երբ կը քարոզենք իրողութիւնը այնպէս ինչպէս որ կայ առիկա: Շնորհը զերջապէս, ըստ սահմանի և էապէս ի վերուստ կը տրուի ձրիաբար, այսինքն ոչ թէ մարդոց արժանիքներուն համաձայն, այլ, ըստ կամս Աստուծոյ, այսպէս հասկցուած, շնորհին անտրիտուր շնորհումը մեզ կը մօտեցնէ Սարկիի Գոյութեանապաշտութեան կեդրոնական գաղափարին, որուն համար անտրիտուր տըւութիւնը հոմանիշ է ոչ — բանականին, և գրեթէ հոմանիշ է անհեթեթին: Այս արագ ակնարկը բաւ է ցոյց տալու համար մեզի թէ ինչպէս քրիստոնէական

գաղապահութեան մեր յարումը և անոր կառելիը կ'առաջնորդէ Գոյութեանապաշտութեան:

Գոյութեանապաշտներէն ոմանք էութիւնը աւելի առաջ կը դասեն գոյութենէն, սակայն այսպիսի դասաւորում մը ճիշդ կ'ըլլա՞յ քանի որ էութիւնը իմանալի է ի վերջոյ, մտածումն է որ կրնայ էութիւնը ըմբռնել: Գոյութեանապաշտութեան հիմնական գաղափարը կ'ապացուցանէ որ մարդը լինելութեան իր ճամբուն մէջ նախաճակատադրուած չէ: Իւրաքանչիւր ոք ինք է որ կ'որոշէ թէ ինչ պիտի ըլլայ ինք, իր անհատական էութիւնը, վասնզի մենք ճշմարտապէս ենք այն ինչ որ կ'ըլլանք: Ապրելուն և պարզապէս գոյութիւն ունենալուն միջև կարեւոր տարբերութիւն մը կայ: Գոյութիւն ունեցող անհատ մարդուն մէջ ստեղծագործելու շնորհը դրուած է: ուրիշ գոյութիւն ունենալ, ինքզինք գերազանցելով ինքզինք ըլլալ կը նշանակէ:

Ինչո՞ւ ինքզինքը պիտի գերազանցէ մարդը, ի՞նչ խեղ ունի այսպէս ընելով, և ուսկից կուգայ ստեղծագործելու մարմնը: Իր այս ձգտումին մէջ մարդը կը տեսնէ, կը ճանչնայ իր Արարիչը՝ որուն գործը և միջամտութիւնը ակնհայտ կը գտնայ իր կեանքին մէջ:

ԲՈՒ ՀՈՒՆԻՔԻ:

Թրգմ. ԶԱԻԷՆ ՎԵՂ.